

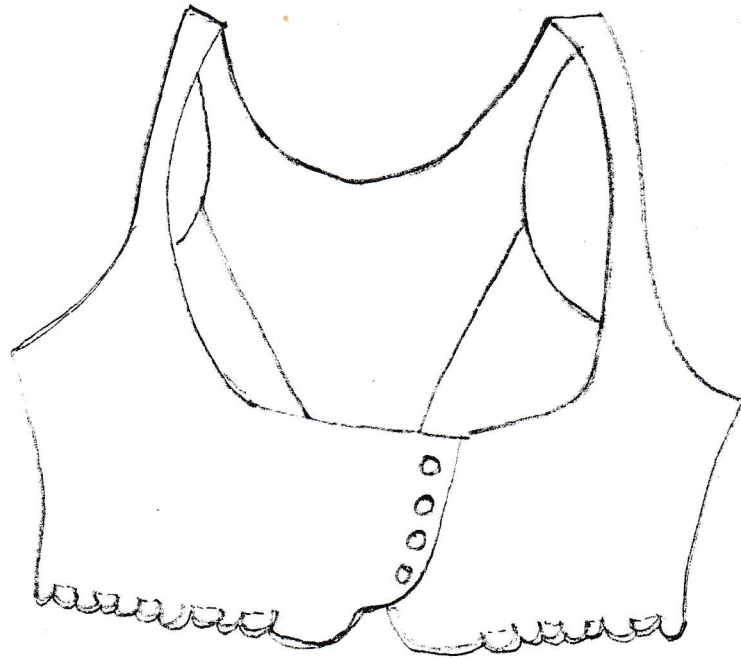
HOGSKOLAN I GÄVLE/SANDVIKEN
Institutionen för humaniora
och samhällsvetenskap

ETNOLOGI med textil inriktning
20 poäng
1994

Livstycken

i

Ovansjö socken

Barbro Andersson
Ulla-Britta Sandström

Handledare:
Håkan Liby

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	sid.
Inledning och frågeställning	1
Inventering	1
Karta	2
Historik	3
Livstycken i Ovansjö	3
Livstycken i Ovansjö	4
Livstycken i Ovansjö	5
Avslutning och slutsats	5
Måttagning	6
Inventerade livstycken	7 och forts

INLEDNING och FRÅGESTÄLLNING

Vi har valt att undersöka livstycken från Ovansjö socken under perioden 1750 - 1850.

Hur har dessa livstycken utvecklats formmässigt, när det gäller halsringning, skört och längd?

Kan man genom att undersöka materialen i livstyckena se om det är möjligt att placera in dem i speciella modeepoker?

Är tygerna hemvävda eller köpta?

Vi vill alltså se om Ovansjökvinnorna följde modet, genom att placera in livstycken i modehistorien.

INVENTERING

Vi började med att undersöka de livstycken som finns på hembygds-gårdarna i Järbo och Ovansjö.

Dessutom har vi tittat på flera livstycken som finns i privat ägo.

Även vid Textilmuseét i Högbo och Läns museét i Gävle har vi gjort inventeringar.

Livstyckena har vi mätt upp och fotograferat.

För att få fram mer uppgifter än vad själva plaggen berättar, har vi även använt oss av Greta Hedlunds uppteckningar som finns vid Västerbergs folkhögskola.

Samlingen ägs nu av Ovansjö hembygdsförening.

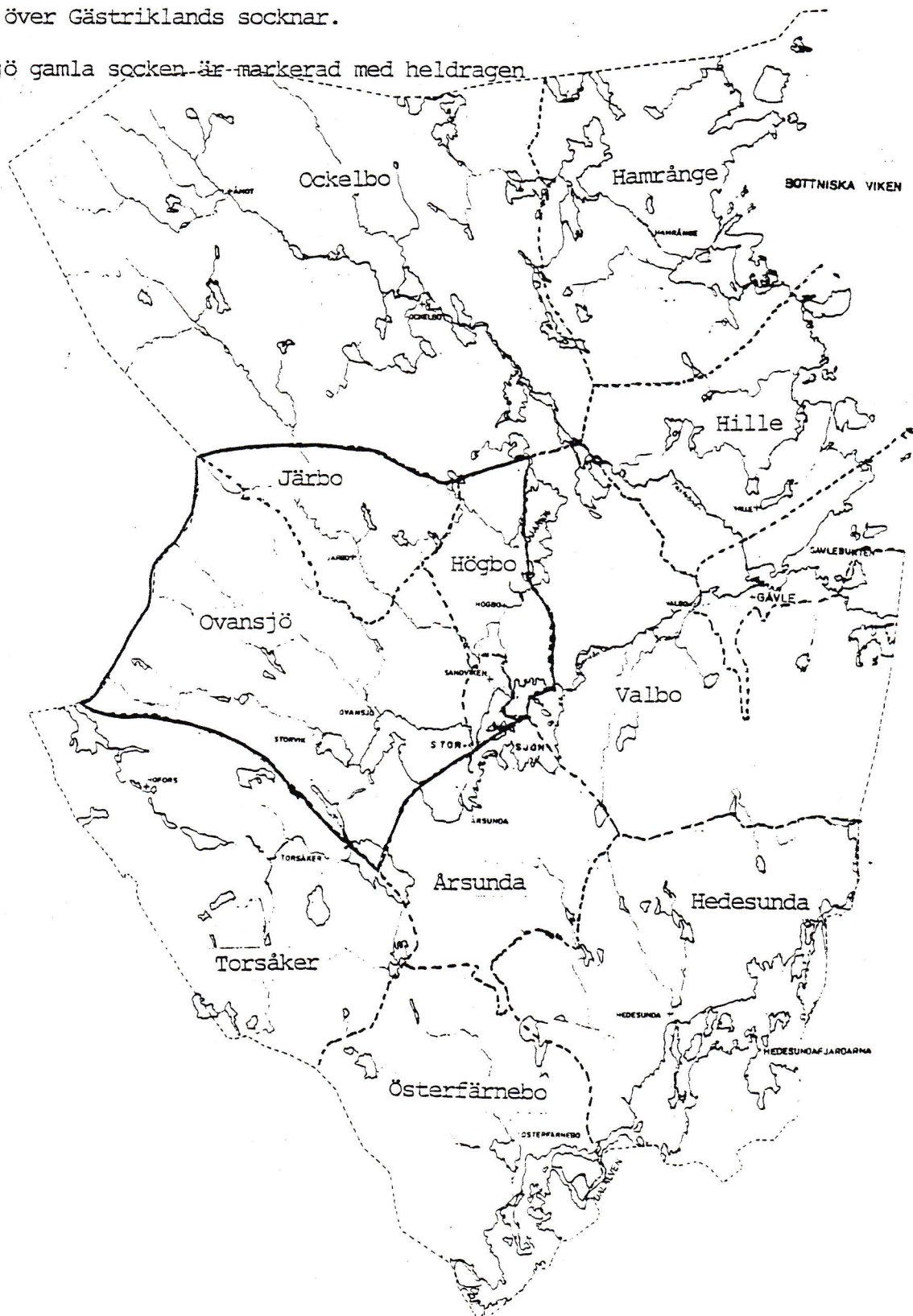
Vårt arbetsområde har varit Ovansjö socken i Gästrikland.

2.

1867 delades den stora socknen upp i tre mindre delar, Högbo, Järbo och Ovansjö socken. Då var redan dräktskicket bortlagt sedan ca 15 år tillbaka. Därför har vi valt att betrakta Ovansjö socken som den såg ut före delningen. Ovansjöbygden var en rik jordbruksbygd. Många av bönderna var bergsmän, d.v.s. de var bönder med gruvrättigheter.

Karta över Gästriklands socknar.

Ovansjö gamla socken är markerad med heldragen linje.

Livstycket börjar uppträda först på sextonhundratalet. Det användes till en början i modedräkten som ett synligt plagg, och då i vackra och dyrbara material. Redan i slutet av sextonhundratalet slutade man att bära livstycket i modedräkten, och det förlorade sin karaktär av överplagg. Det bars sedan som figurformare, en typ av korsett. I ståndsdräktens enklare former, levde det dock kvar en period som överplagg.

Hos allmogen finner man det lösa livstycket från slutet av sextonhundratalet och fram till 1800-talets mitt. I vissa konservativa bygder, levde det kvar till slutet av 1800-talet. Det kom också att finnas i en mängd olika variationer, och i en bo-uppteckning från Ovansjö 1817 har man hittat upp till fjorton stycken.

Äldst är den typ av livstycken som har långa vida skört. Skörten blir med tiden kortare tills de till slut försvinner helt.

Längden blir också kortare och axelbanden smalare och längre. Detta är påverkan från modedräkten, där livet blir kortare och urringningen djupare under sjuttonhundratalets senare del. I modedräkten följer kjolen med upp när midjan flyttas uppåt, men hos allmogen stannar kjolen kvar i midjan, så att det bildas en glipa mellan kjol och liv.

Vanligast var att livet hölls samman av hyska och hake. Det äldsta sättet att hålla samman livet är med snörning i hål eller genom maljor. Knappar och knapphål är en senare företeelse hos allmogen.

LIVSTYCKEN I OVANSJÖ

Vi har vid vår inventering hittat 22 livstycken.

Av dessa livstycken är

- 1 kamlott
- 5 kläde
- 3 sämskat skinn
- 7 hemvävt randigt tyg
- 2 brokad
- 1 rask
- 1 kattun
- 1 bomullstyg (glättat)
- 1 ylledamast

Det första belägget för ett livstycke i Ovansjö finns i ett domstolsprotokoll från 1741. Där talas det om ett schagglivstycke.

Ett av det äldsta livstyckena i Ovansjö beskriver Greta Hedlund i sin bok "Dräkt och kvinnlig slöjd i Ovansjö socken". Detta livstycke är av sidenbrokad och har burits som brudlivstycke 1786. Livstycket är knäppt med knappar och har ett långt skört. Mitt bak sitter två 8 cm långa "skunkor" (veck). Det har inte heller så djup halsringning. Dessa livstycken har i Ovansjö kallats för "skunklivstycken" Tyvärr finns bara detta livstycke på bild.

Vi har hittat två "skunklivstycken" vid vår inventering. Det ena är i glättat bomullstyg och det andra handvävt randigt i halvulle (linnevarp med yllinslag). Bägge dessa livstycken knäpps med hyska och hake. De är kortare och mer urringade än det som finns i Greta Hedlunds bok.

De övriga livstyckena är alla s.k. fläbblivstycken, där kanten ner till består av små runda uddar. Fläbblivstyckena syddes av socknens skräddare, och mössmakerskan kantade fläbbarna och framkanten. Det berättas i socknen, att en skräddare hittat på att efter skillingstycken klippa ut uddar och göra dessa fläbblivstycken. Men detta mode har tagits upp på flera håll, och har sin förebild i sextonhundratalets modedräkt. Kunskapen om livstyckenas utseende var inte var mans egendom, utan man litade till yrkesmannen. Han blev också den som införde nyheter när det gällde omändringar i modet.

De fläbblivstycken vi hittat är väldigt enhetliga när det gäller sömnadssätt. De har också i stort sett samma snitt.

Fläbbarnas antal varierar mellan 22 och 50 stycken.

Halsringningarna är ganska djupa.

Axelbandens bredd är ungsfär lika, 3 - 4 cm, förutom kattunlivstycket, där axelbanden är 2 cm breda.

De flesta livstyckena har linnefoder. Ett har halvullefoder.

Alla är kantade med sidenband.

De största variationerna hittar man i materialen. 7 stycken av livstyckena är hemvävda. 6 av dessa har inga knappar och knapphål. Framstyckena ligger långt utdragna över varandra, och fästs ihop med en mässingsnål. Fler av dem är ganska korta. I äldre bouppteckningar nämns ofta randiga kalminklivstycken. Sista gången ett sånt är upptaget är 1794. Kalmink var ett importerat glättat ylletyg i satinbindning. Detta tyg kom att stå som förebild för dessa randiga hemvävda tyger. Randningarna vävdes efter väverskans tycke och varierades i det oändliga. Det fanns nog regler för hur sockenrandningarna skulle vara, men det lämnades ändå frihet att göra randningar med olika variationer. Ingen gick någonsin i annat än hemvävda kläder utom till kyrkan.

Vi har funnit 3 livstycken i sämskat skinn. Livstycken av skinn nämns inte förrän 1800 i bouppteckningar i Ovansjö. De är alla dubbelknäppta och har lodräta prickstickningar runt om. De bars troligen utanpå tröjan och är sparsamt förekommande.

Vi har hittat 5 st i kläde, svarta och röda, Alla är knäppta med knappar. Ett är dubbelknäppt, de övriga enkelknäppta. De röda klädeslivstyckena har sommardag burits till högsta helg. De svarta på begravingar, i sorg, på långfredagarna och liknande dagar.

De övriga livstyckena som vi hittat är alla i dyrbara köpetyger, tyger med hög status, som kattun (ett bomullstyg i tryckt mönster), rask (ett tuskaftat eller kyprat ylletyg med vaxad yta), kamlott (en tvåskaftad vävnad av hårt tvinnat fint ullgarn), brokad och ylledamast.

Kvinnorna försökte ge sina kyrkdräkter en så rik omväxling som möjligt. Livstyckena användes vid olika kyrksöndagar.

Enligt Greta Hedlund skulle kattun- och kamlottlivstyckena vara de äldsta.

När så livstyckena började komma ur modet, berättas att de bars under tröjan så att bara fläbbarna syntes. Så småningom kom de att brukas allt mindre och framåt 1850 lade man helt bort dem.

AVSLUTNING OCH SLUTSATS

Någonting som vi saknar i vårt material är uppgifter om vem som brukat livstyckena. Det är bara något enstaka plagg där det finns. Det finns heller inga exakta årtal, och eftersom det finns så knapphändiga uppgifter om brukarna, så blir dateringarna svåra att göra.

Brudlivstycket från 1786 har ett stort skört, är ej så djupt ringat och är ganska långt, vilket skulle tyda på att det är det äldsta. De övriga två "skunklivstyckena" är kortare, har djupare urringning och kortare skört. Dessa torde vara yngre än det föregående.

Alla de övriga är djupt ringade, är korta och har fläbbar i stället för skört. De har en klar påverkan från empiren, som var rådande i modevärlden i början på 1800-talet.

Om vi tittar på materialen så är 7 hemvävda, 3 av sämskat skinn och 12 stycken av köpetyg.

Alla de hemvävda fästs ihop med nål, och får nog anses ha använts vid enklare tillfällen och i kyrkan vid vanliga söndagar.

Valet av material påverkades utifrån modevärlden, och av de varor som bjöds ut t.ex. genom västgötarna. Alla deras tyger köptes med stort begär. Köpetyger skattades högre och ansågs finare. De allra förmögnaste gick så långt att de hade hela kyrkdräkten i köpt material.

Vår slutsats är att vi nog tycker att Ovansjökvinnorna påverkades av modet.

Litteratur

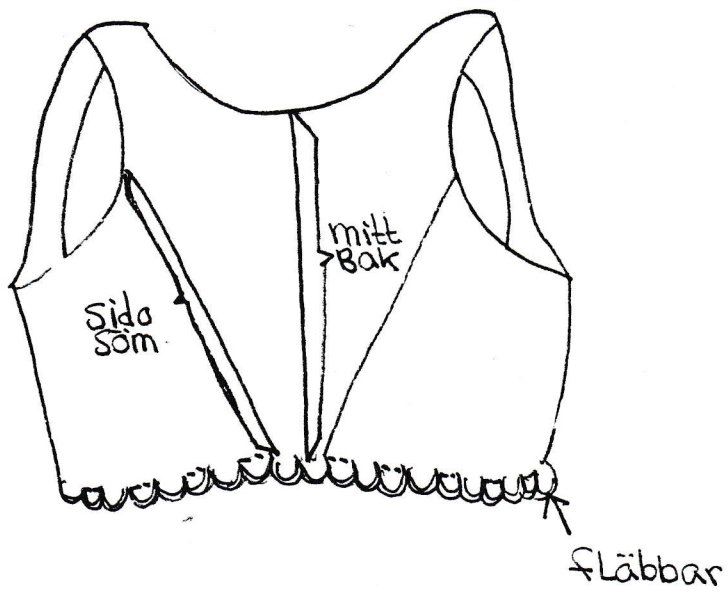
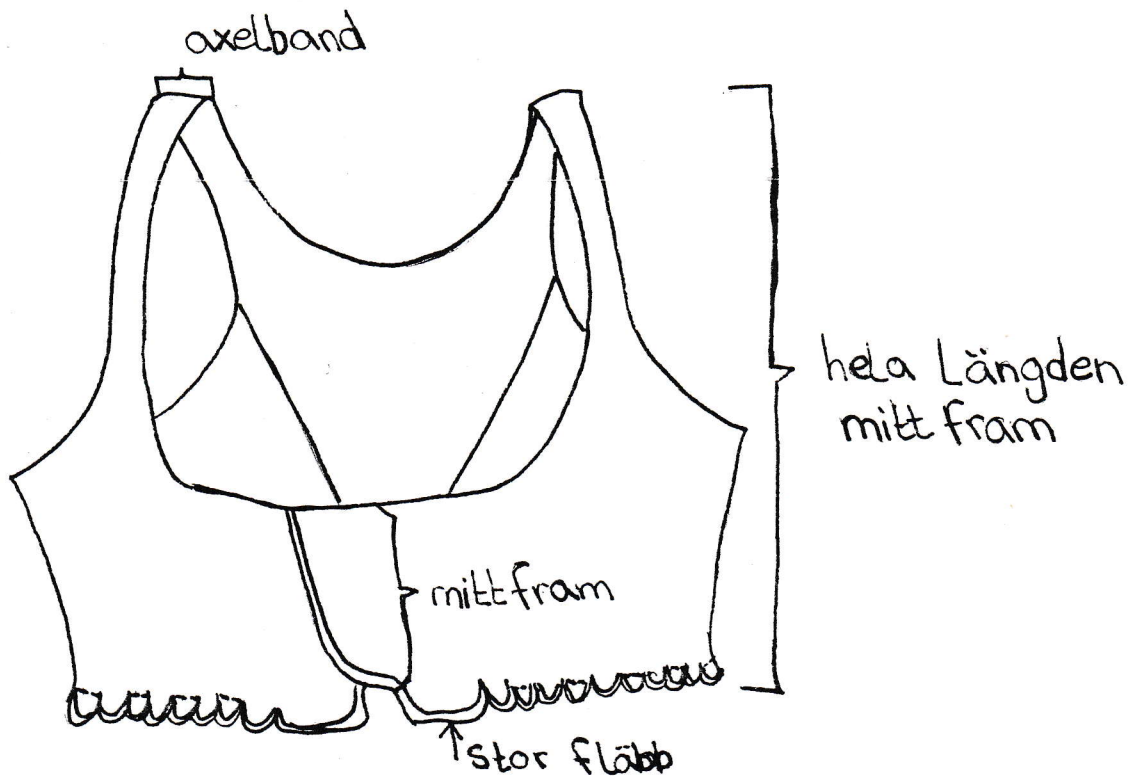
- Hedlund, Greta Dräkt och kvinnlig slöjd i Ovansjö socken 1750 - 1850.
1:a upplagan, Storvik 1951
- Hedlund, Greta Något om Ovansjö sockens gamla dräkter.
Meddelanden från Gästrikland 1924.
- Nylen, Anna-Maja Folkdräkter ur Nordiska Museets samlingar,
Stockholm 1971

Övriga källor: Ovansjö Hembygdsgård
Järbo Hembygdsgård
Textilmuseét, Högbo
Länsmuseét, Gävle
Ovansjö Hembygdsförenings arkiv,
Västerbergs folkhögskola

Privatpersoner: Lars Rune Larsson , Storvik
Greta Åkerberg, Storvik

Hur vi tog mätten

OVANSJÖ HEMBYGDSFÖRENING

"Kungälvskivans byskede"

Livstygge av
 gjordad sidalva.
 Red. Buret som tred-
 livstygge 1786

Har kallats skunk-
 livstygge till
 skillnad från
 senare s. k. mid-
 livstyggen.

Ovansjö s:n
 Myre by
 Wickelund gård

Kartong nr 1.

LIVSTYCKE

Brukare: Skommars i Övre Storvik

Ägare: Privat ägo

Material: Rosa-randigt glättat bomullstyg (chintz) med spridda blombuketter i grönt-gult-grått.Gröna sidenband.

Foder: Oblekt linnefoder 14 tr/cm

Sömsätt: Handsytt med oblekt och mörkblått lingarn och rosa silke

Längd mitt bak: 30,5 cm

Längd sidsömmar: 22 cm

Längd mitt fram: 20,5 cm

Längd framstycke: 43.5 cm

Skört ("skunk"): 6 cm

Axelband: 4,5 cm

Knäppning: 5 st hyskor och hakar

LIVSTYCKE Järbo 10

Brukare:

Ägare: Järbo Hembygdsförening

Material: Handvävt randigt halvylletyg

Foder: Oblekt linnefoder 9 tr/cm

Sömsätt: Handsytt med lintråd

Längd mitt bak: 20,5 cm

Längd sidsömmar: 15,5 cm

Längd mitt fram: 15 cm

Längd framstycke: 34 cm + skört

Skört: ca 5 cm

Axelband: 3,5 cm

Knäppning: 4 st hyskor och hakar

LIVSTYCKE GM 11073

Brukare: Skänkt av Lisa Hedberg, Järbo
Ägare: Gävle Museum
Material: Handvävt randigt halvylletyg
Foder: Oblekt linnefoder: 6 tr/cm
Tunnare foder i fläbbarna 17 tr/cm
Sömsätt: Håndsytt
Längd mitt bak: 21,5 cm
Längd sidsömmar:
Längd mitt fram: 12,5 cm
Längd framstycke:
Fläbbar: 28 små
Längd på fläbbar:
Axelband: 4 cm
Knäppning: Knäpps med 7 cm lång mässingsnål. Inga knapphål

LIVSTYCKE GM 11073

Brukare: Skänkt av Lisa Hedberg, Järbo
Ägare: Gävle Museum
Material: Handvävt halvulle rött-gult-mörkblått
Flamgarn mörkblått-vitt, ljusblått-vitt
Foder: Oblekt linnefoder 6 tr/cm
Tunnare foder i fläbbarna 15 tr/cm
Sömsätt: Handsytt med oblekt och blått lingarn
Längd mitt bak: 21,5 cm
Längd sidsömmar: 20,5 cm
Längd mitt fram: 9 cm
Längd framstycke: 33 cm
Fläbbar: 26 små
Längd på fläbbar: ca 2 cm
Axelband: 3,5 cm
Knäppning: Ingen knäppning, mässingsnål

LIVSTYCKE GM 8186

Brukare: Back Greta i Högbo
Skänkt av Sigrid Göransson

Ägare: Gävle Museum

Material: Handvävt halvylletyg i rött-grön-blå-svart-vitt
Kantat med blått siden

Foder: Oblekt linnefoder 8 tr/cm

Sömsätt: Handsytt med oblekt lingarn

Längd mitt bak: 23 cm

Längd sidsömmar: 20 cm

Längd mitt fram: 9 cm

Längd framstycke: 37 cm

Fläbbar: 30 små och 2 stora

Längd på fläbbar: 2,5 cm

Axelband: 4 cm

Knäppning: Ingen knäppning. Mässingsnål

LIVSTYCKE

Brukare:

Ägare: Privat ägo

Material: Handvävt svart-grön- blågrönrandigt halvylletyg.
Kantad med mörkblått band, siden?

Foder: Oblekt grovt linnefoder

Sömsätt: Handsytt med oblekt lingarn 7 tr/cm

Längd mitt bak: 23 cm

Längd sidsömmar: 19 cm

Längd mitt fram: 10 cm

Längd framstycke: 34 cm

Fläbbar: 28 små och 4 stora

Längd på fläbbar: 2 cm

Axelband: 3,5 cm

Knäppning: Ingen knäppning

LIVSTYCKE Järbo 5

Brukare:

Ägare: Järbo Hembygdsförening

Material: Röd ylledamast. Fläbbarna kantade med grönt sidenband
Sidenbandet mycket urblekt.

Foder: Oblekt linnefoder 14 tr/cm

Sömsätt: Handsytt med blå lintråd

Längd mitt bak: 22 cm

Längd sidsömmar: 21 cm

Längd mitt fram: 10 cm

Längd framstycke: 35 cm

Fläbbar: 28 små och 2 stora

Längd på fläbbar: 2,1 - 2,5

Axelband: 3,5 cm

Knäppning: Ingen knäppning

LIVSTYCKE

Brukare: Skommars i Övre Storvik

Ägare: Privat ägo.

Material: Rött kläde, kantad med blått siden

Foder: Röd-svartrandigt halvulle

Sömsätt: Handsytt med oblekt lingarn

Längd mitt bak: 21,5 cm

Längd sidsömmar: 20 cm

Längd mitt fram: 11 cm

Längd framstycke: 36 cm

Fläbbar: 30 små och 4 stora

Längd på fläbbar: 2 cm

Axelband: 4 cm

Knäppning: 6 knäpphål sydda med blå lintråd.
Knappar saknas

LIVSTYCKE

Brukare:

Ägare: Ovansjö Hembygdsförening

Material: Randigt linnetyg, kantat med rosa-rött(urblekt)sidenband

Foder: Oblekt linnefoder i två grovlekar 12 tr/cm och 16tr/cm

Sömsätt: Handsytt med oblekt och blått lingarn

Längd mitt bak: 24,5 cm

Längd sidsömmar: 21,5 cm

Längd mitt fram: 10 cm

Längd framstycke: 39 cm

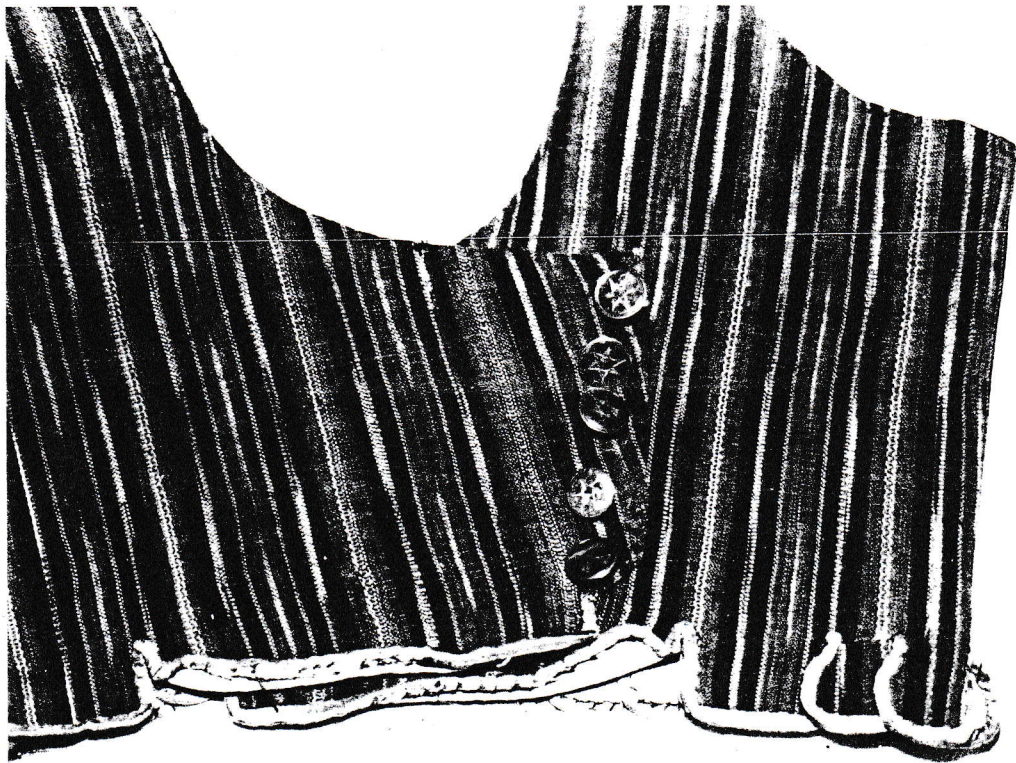
Fläbbar: 28 små och 2 stora

Längd på fläbbar: 2,5 cm

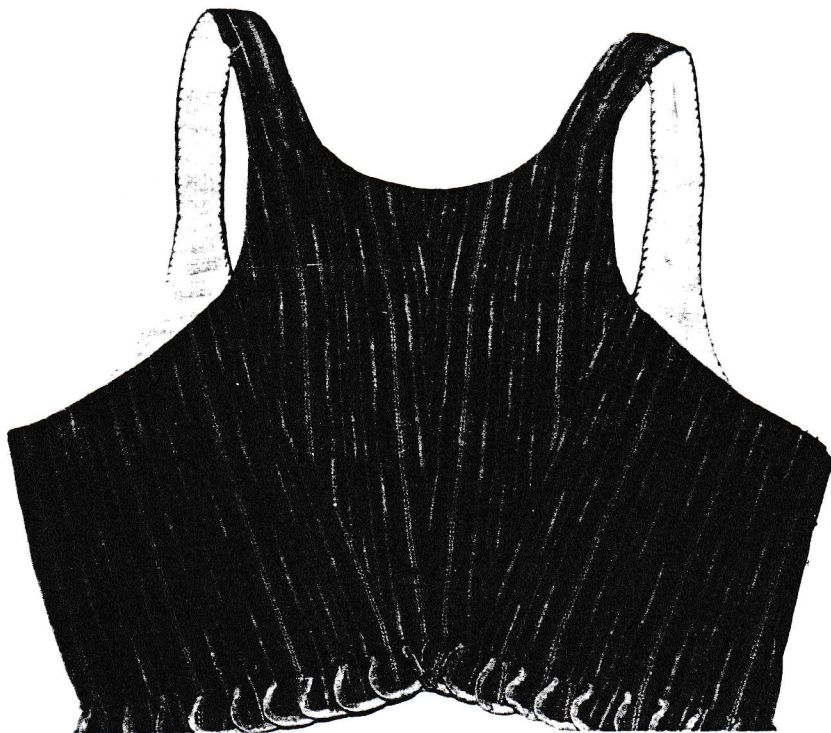
Axelband: 3 cm

Knäppning: 5 knapphål sydda med blått lingarn
5 tennknappar

85
84
83
82
81
80
79
78
77
76
75
74
73
72
71
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50

LIVSTYCKE Järbo 3

Brukare:

Ägare: Järbo Hembygdsförening

Material: Handvävt randigt halvylletyg
Grönt sidenband,lagat med blått

Foder: Oblekt linnefoder 7 tr/cm

Sömsätt: Handsytt med grönaktig lintråd

Längd mitt bak: 21,5 cm

Längd sidsömmar: 21 cm

Längd mitt fram: 10 cm

Längd framstycke: 39 cm

Fläbbar: 26 små och 2 stora

Längd på fläbbar: 2,5 cm

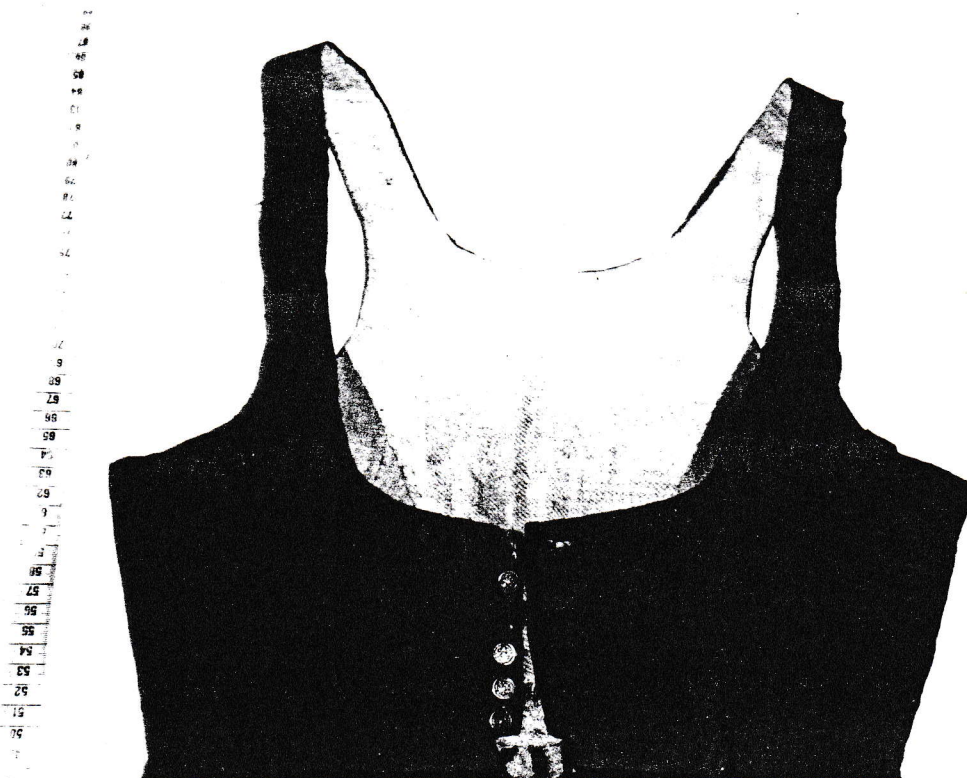
Axelband: 4 cm

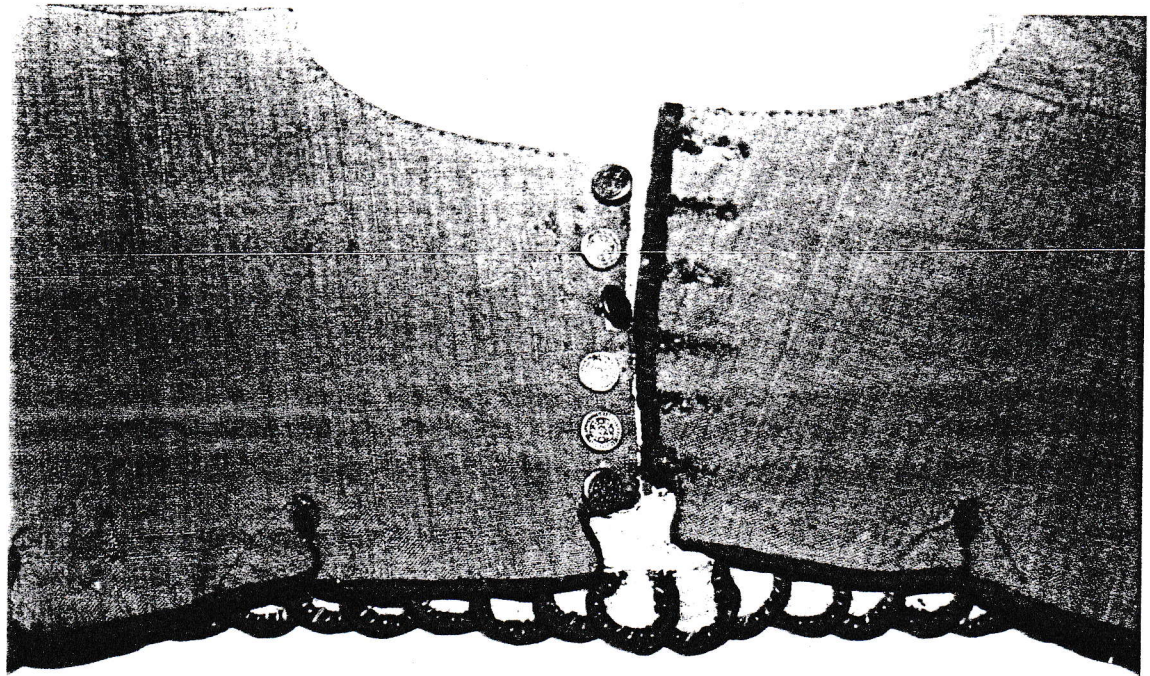
Knäppning:

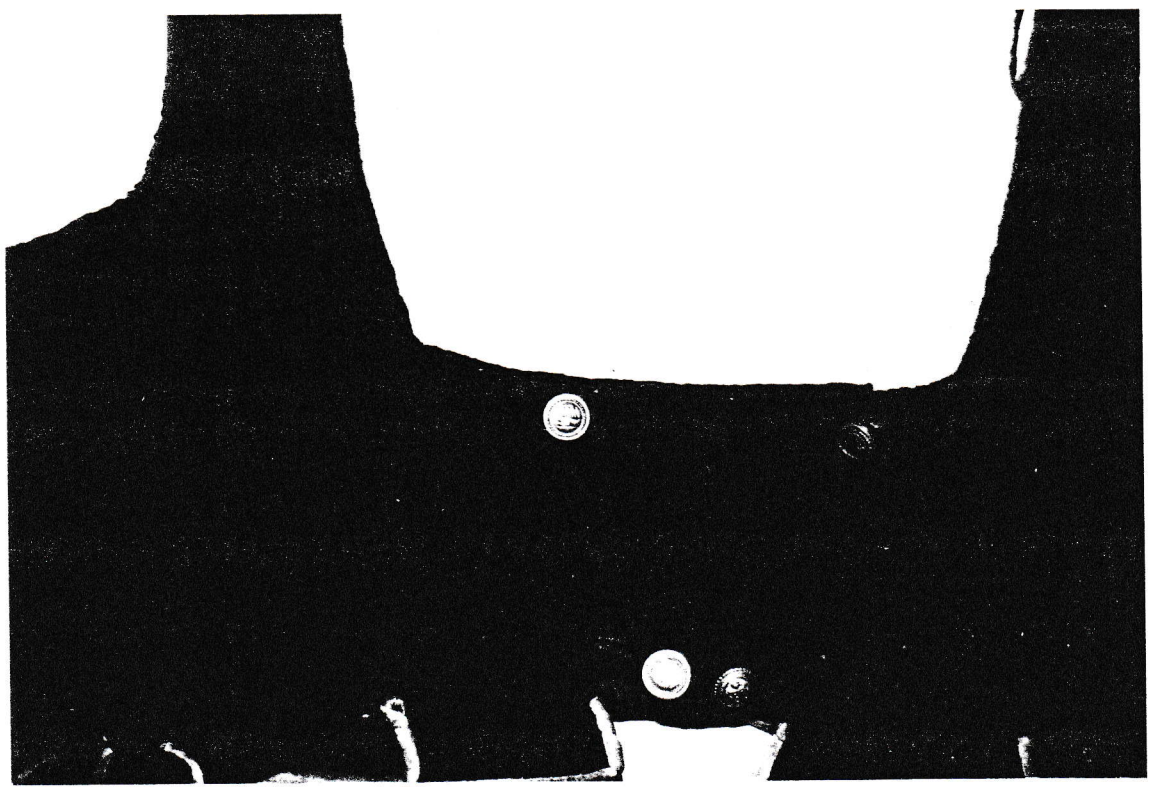
Randning: 4 gröna ullgarn
2 svarta "
2 röda "
4 vita lingarn
2 röda ullgarn
2 svarta "
4 gröna "
4 rost "
4 röda "
4 rost "
4 blå ev. bomull
2 röda ullgarn
4 gula "
2 röda "
4 blå "
4 rost "
4 röda "
4 rost "

LIVSTYCKE

Brukare: Skänkt av Glasens i Bro, Johannes Persson
Ägare: Ovansjö Hembygdsförening
Material: Grön kamlott, fläbbarna kantade med mörkblått bomullsband.
Foder: Oblekt linnefoder i både kypert och tuskaft.
Sömsätt: Handsytt med blått och oblekt lingarn.
Längd mitt bak: 25 cm
Längd sidsömmar: 24 cm
Längd mitt fram: 11 cm
Längd framstycke: 38,5 cm
Fläbbar: 24 små och 4 stora
Längd på fläbbar: 2,5 cm
Axelband: 3,5 cm
Knäppning: 6 st gjutna ornerade mässingknappar

LIVSTYCKE GM 8187

Brukare: Back Greta från Högbo
Skänkt av Sigrid Göransson

Ägare: Gävle Museum

Material: Svart kläde, kantat med blått siden.

Foder: Oblekt linnefoder 7 tr/cm

Sömsätt: Handsytt med gråaktig lintråd

Längd mitt bak: 26,5 cm

Längd sidsömmar: 22 cm

Längd mitt fram: 15 cm

Längd framstycke: 37,5 cm

Fläbbar: 26 små och 2 stora

Längd på fläbbar: 2,5 cm

Axelband: 3,5 cm

Knäppning: 6 knapphål . 4 sydda med blått lingarn
3 mässingsknappar

LIVSTYCKE

- Brukare: Skänkt av Lars Lars i Myre
- Ägare: Ovansjö Hembygdsförening
- Material: Svart kläde. Fläbbarna kantade med blått sidenband.
(Enbart rester kvar)
- Foder: Foder i halvulle. (lin i varp ,ull i inslag) 7 tr/cm
Fläbbarna fodrade med hellinne i olika grovlekar.
- Sömsätt: Handsytt med oblekt och blått lingarn. Fläbbarna
fastsydda med blått lingarn.
- Längd mitt bak: 26 cm
- Längd sidsömmar: 22 cm
- Längd mitt fram: 12,5 cm
- Längd framstycke: 39,5 cm
- Fläbbar: 3 små och 2 stora
- Längd på fläbbar: 2,5 cm
- Axelband: 4 cm
- Knäppning: 5 knapphål och 5 mässingsknappar fastsydda
med skinnremsa.

LIVSTYCKE HU 3995 "fläbblivstycke"

Brukare: Skänkt av fru Lisa Hedberg Järbo 1933

Ägare: Textilmuseét Högbo

Material: Röd rask, kyprat blankt ylletyg. Fläbbarna kantade med ljusblått och blått siden.

Foder: Oblekt linnefoder

Sömsätt: Handsytt med oblekt och blått lingarn

Längd mitt bak: 29 cm

Längd sidsömmar: 23,5 cm

Längd mitt fram: 15 cm

Längd framstycke: 33 cm

Fläbbar: 30 st börjar 11 cm in.

Längd på fläbbar: 2,5 cm

Axelband: 2,8 cm

Knäppning: 5 knapphål, 5 tennknappar

LIVSTYCKE för annandagshelg

Brukare: Bengters i See
Ägare: Privat ägo
Material: Rödbottnad kattun, brokiga mönster, kantad med blå sidenband.
Foder: Oblekt linnefoder 14 tr/cm
Sömsätt: Handsytt med oblekt, blått och brunt lingarn.
Längd mitt bak: 22 cm
Längd sidsömmar: 20 cm
Längd mitt fram: 10,5 cm
Längd framstycke: 39,5 cm
Fläbbar: 34 små och 2 stora.
Längd på fläbbar: 2 cm
Axelband: 1,7 cm
Knäppning: 6 knapphål sydda med mörkblått lingarn.
6 st mässingsknappar

LIVSTYCKE Järbo 8

Brukare:

Ägare: Järbo Hembygdsförening

Material: Sidenbrokad, blå botten med rosa och grönt mönster

Foder: Oblekt linnefoder ca 18 tr/cm

Sömsätt: Handsytt med lintråd

Längd mitt bak: 27 cm

Längd sidsömmar: 20,5 cm

Längd mitt fram: 11 cm

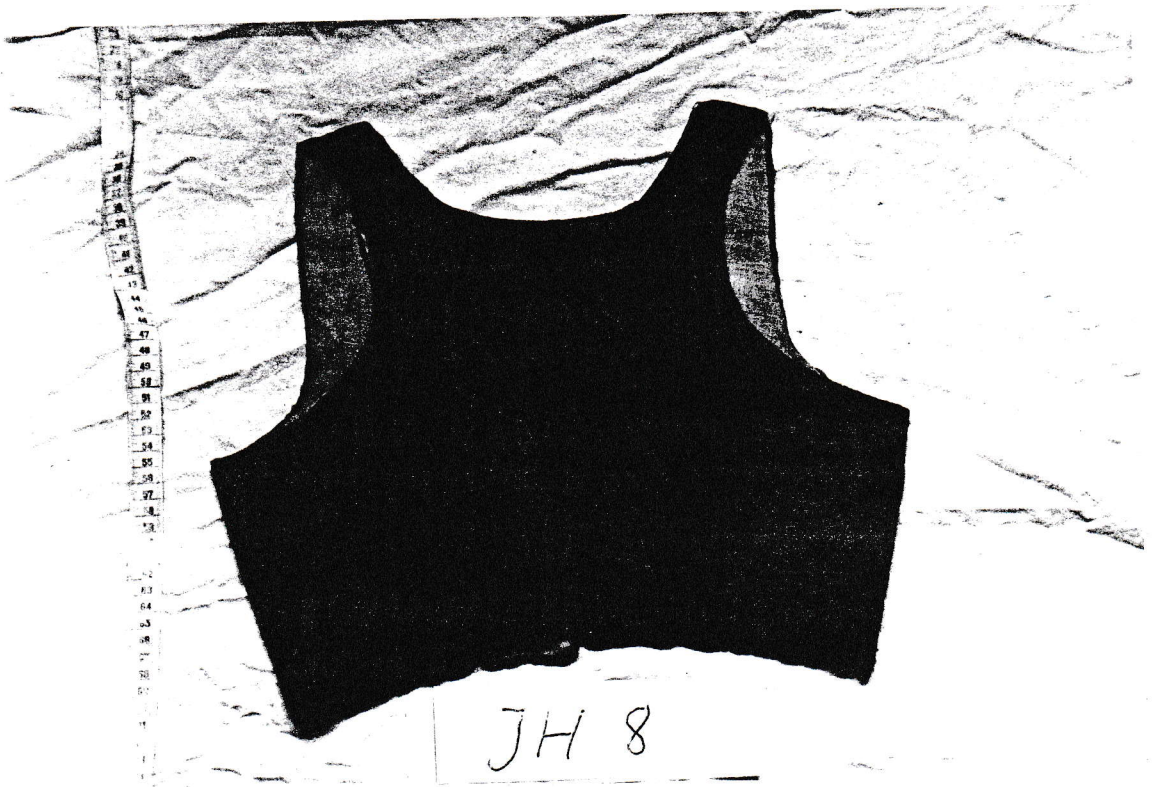
Längd framstycke: 34 cm

Fläbbar: 30 små och 4 stora

Längd på fläbbar: 2 cm

Axelband: 4 cm

Knäppning: 5 st knappar och 5 st knapphål

JH 8

LIVSTYCKE

Brukare:

Ägare: Ovansjö Hembygdsförening

Material: Brokad, bomull med sidenmönster. Kantat med gröna sidenband.

Foder: Gråbrunt tätt bomullsfoder.

Sömsätt: Handsytt med brunt bomullsgarn.

Längd mitt bak: 25 cm

Längd sidsömmar: 23,5 cm

Längd mitt fram: 14 cm

Längd framstycke: 40 cm

Fläbbar: 50 små och 4 något större.

Längd på fläbbar: 2,3 cm

Axelband: 4 cm

Knäppning: Ingen knäppning

56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

LIVSTYCKE

Brukare:

Ägare: Ovansjö Hembygdsförening

Material: Rött kläde. Fläbbarna kantade med röda sidenband.
(mycket nött och urblekt)

Foder: Oblekt hellinne 18 tr/cm

Sömsätt: Handsytt, oblekt lingarn

Längd mitt bak: 24 cm

Längd i dsömmar: 21 cm

Längd mitt fram: 11,5 cm

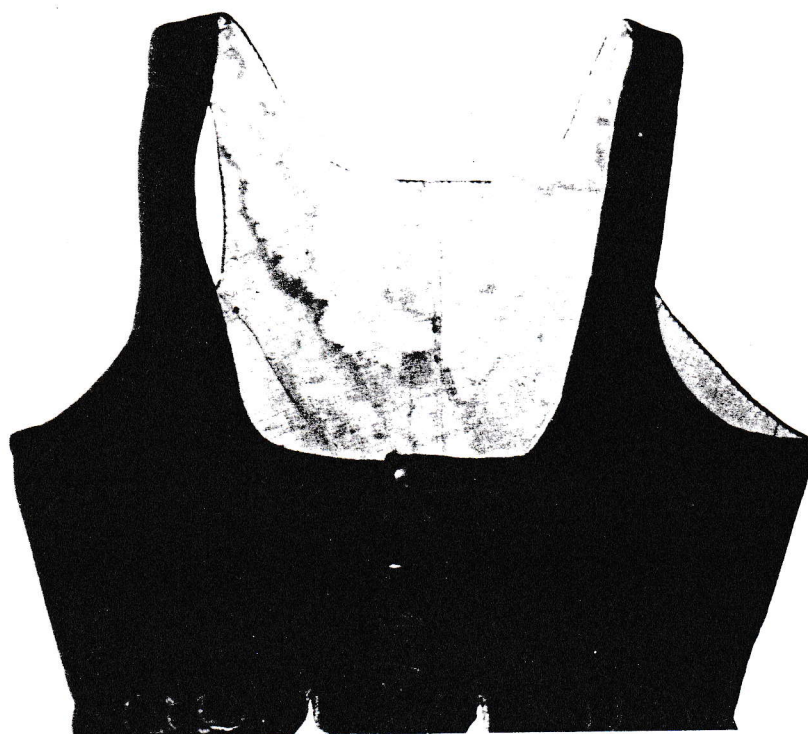
Längd framstycke: 38 cm

Fläbbar: 30 små och 4 stora. Fläbbarna fastsydda separat.

Längd på fläbbar: 2 cm

Axelband: 3,5 cm

Knäppning: 5 knapphål sydda med grått lingarn.
5 mässingsknappar fastsydda med skinnremsa.

94
93
92
91
90
89
88
87
86
85
84
83
82
81
80
79
78
77
76
75
74
73
72
71
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50
49
48

